

Mato ZOVKIĆ

Osmišljavanje ljudskog vremena slavljenjem Dana Gospodnjeg Apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. *Dies Domini**

Budući da je nedjelja tjedni Uskrs, spomen i uprisutnjenje dana na koji je Krist ustao od mrtvih, ona je i dan koji otkriva smisao vremena... Izvirući iz uskrsnuća, presijeca ljudsko vrijeme, mjesece, godine i stoljeća, poput smjerodavne strijele koja ih okreće prema njihovu cilju: Kristovu drugom dolasku... Svetkovanje nedjelje je značajno svjedočanstvo koje su kršćani pozvani davati, tako da ljudska vremena budu podržavana nadom.

Ivan Pavao II., *Dies Domini*, br. 75.¹

U Apostolskom pismu *Nadolaskom trećeg tisućljeća* od 10. studenog 1994. Ivan Pavao II. najavio je program pripreve za završetak drugog i početak trećeg tisućljeća kršćanstva. U tom je dokumentu istaknuo kršćansku teologiju vremena, jer „unutar njega biva stvoren svijet, u njemu se odvija povijest spasenja, koja ima svoj vrhunac u ‘punini vremena’ Utjelovljenja i svoj cilj u slavnom ponovnom dolasku Sina Božjega na kraju vremena“ (TMA 10). U tom kontekstu spominje blagoslov uskrsne svijeće u liturgiji vazmenog bdjenja kod kojega svećenik uz utiskivanje brojeva tekuće godine izgovara riječi: „Krist jučer i danas, Početak i Svršetak, Alfa i Omega. Njegova su vremena i vjekovi.“ Svaki dan i svaki trenutak obuhvaćen je, kaže Papa, Kristovim utjelovljenjem i uskrsnućem. „Zbog toga Crkva živi i slavi liturgiju tijekom cijele godine.

* Priredeno kao izlaganje za svećenike žepačkog dekanata na susretu u Zenici 3. ožujka 1999.

¹ Zahvaljujem mons. Mariju Cassariju iz Apostolske nuncijature u Sarajevu koji mi je provodio talijanski tekst apostolskog pisma *Dies Domini*. Pri radu sam se služio i engleskim službenim prijevodom koji mi je preko kompjutera pribavio mr. Andrew Michaels, katolik iz SAD, privremeno na službi u Sarajevu.

Sunčana godina biva prožeta liturgijskom godinom, koja na neki način ponavlja sva otajstva utjelovljenja i otkupljenja, počinjući od prve nedjelje Došašća i završavajući svetkovinom Krista Kralja i Gospodara svemira i povijesti. Svaka nedjelja spominje dan uskrsnuća Gospodnjega" (TMA 10).

Tu misao Papa je dublje razradio u Apostolskom Pismu *Dies Domini*, izdanom na Duhove, 31. svibnja 1998. Uz uvod (br. 1-7) i zaključak (br. 81-87) ovaj dokument obuhvaća pet poglavlja kojima Papa daje latinski naslov uz popratni podnaslov na živim jezicima: I. *Dies Domini* - Proslava djela Stvoriteljeva (br. 8-18); II. *Dies Christi* - Dan uskrslog Krista i darivanja Duha Svetoga (19-30); III. *Dies Ecclesiae* - Euharistijsko zborovanje, srce nedjelje (31-54); IV. *Dies hominis* - Nedjelja, dan radosti, odmora i solidarnosti (55-73); V. *Dies dierum* - Nedjelja, iskonski blagdan koji otkriva smisao vremena (74-80).

Na ovom dekanatskom susretu pastoralnih svećenika predlažem da pro-radimo ovaj dokument Pape iz perspektive petog poglavlja. Usredotočit ćemo se na tri misli koje se protežu kroz cijeli dokument:

- nedjeljna euharistija - kruna vjerničkog tjedna;
- nedjelja kao dan radosne solidarnosti i istinske nade;
- nedjelja kršćana na ulasku u treće tisućljeće.

Koristim prigodu da vas podsjetim kako novi priručnici liturgike na hrvatskom u teologiju nedjelje ugrađuju saborsku nauku o nedjelji kao tjednom Uskrsu te izgrađivanju i ostvarivanju Crkve po liturgiji.² Također je vrijedno prisjetiti se da je na Teološko-pastoralnom tjednu 1970. tema bila *Dan Gospodnji - Svetkovanje nedjelje danas u našem selu i gradu*.³ Na Tjednu 1981. tema je bila: *Euharistija - čin naroda Božjega*.⁴ Uz to, vrijedne podatke mogu zainteresirani svećenici naći u *Rječniku biblijske teologije*.⁵ Papa u ovom dokumentu često navodi saborsku Konstituciju o liturgiji i druge novije dokumente svojih predšasnika, ne zaobilazeći ni *Katekizam Katoličke Crkve* (KKC) iz 1992. god. Zato ovo apostolsko pismo trebamo promatrati u duhu saborske obnove koja je za Ivana Pavla II. daljnja priprava Crkve na ulazak u treće tisućljeće kršćanstva.

Nedjeljna euharistija - kruna vjerničkog tjedna

Prisjetimo da se da Stari zavjet govori o svetkovanju *šabata* u tri konteksta. Prema prvom izvještaju o stvaranju (Post 2,1-3) i prvoj formulaciji treće

2 Usp. Adolf Adam, *Uvod u katoličku liturgiju*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar 1993, 283-286. Vladimir Zagorac, *Krist posvetitelj vremena*, Kršćanska sadašnjost (KS), Zagreb 1996, 67-90. Isti profesor napisao je još dva sveska liturgike: *Kristova svećenička služba*, KS, Zagreb 1997, te *Kristova otajstva*, KS, Zagreb 1998.

3 Usp. predavanja i priopćenja s rada skupina u *Bogoslovskoj smotri*, 1970, 3-156.

4 Usp. predavanja, priopćenja i homilije s tog Tjedna u *Bogoslovskoj smotri*, 1981, 161-440.

5 Usp. članke „Dan Gospodnji“ (st. 173-181), „Euharistija“ (238-247), „Pasha“ (828-835), „Počinak“ (871-875).

zapovijedi (Izl 20,8-11) šabat je spomen stvaranja, jer je Bog u šest dana svijet stvorio a sedmi dan počينو te naredio ljudima da tog dana svetkuju kako bi njegovali otvorenost za Boga Stvoritelja, za prirodu i jedni za druge. Prema drugoj formulaciji treće zapovijedi, koja pretpostavlja iskustvo ne samo egipatskog nego i babilonskog sužanjstva (Pnz 5,12-15) šabat je spomen oslobođenja a time i tjedno svetkovanje Pashe kao blagdana oslobođenja. Šabat je i spomen naroda Božjega na savez s Bogom u kojem su se vezali na vjernost Bogu te jedni drugima u okviru vjermičke i nacionalne zajednice (Izl 31,12-17).⁶ U obje verzije Deset zapovijedi (Izl 20,2-17; Pnz 5,6-21) stoji tzv. povijesni uvod: „Ja sam Gospodin, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva“. Tim uvodom sveti pisci naglašavaju kako je Bog najprije nešto činio za svoj narod, a zatim traži da vjernici vrše njegove zapovijedi. KKC iz 1992. god. u biblijskom tekstu navodi to doslovno a u tzv. „vjeronaučnoj formuli“ u skraćenom obliku kao opći uvod: „Ja sam Gospodin Bog tvoj“.⁷ Iz te osnovne vjerske istine teku odredbe o moralnom životu zajednice i pojedinaca. Odredba o svetkovanju šabata, kao i sve ostale odredbe, pretpostavlja ovaj povijesni uvod. Svetkovanje tjednog spomena na stvaranje, izbavljenje iz ropstva i sklapanje saveza s Bogom namijenjeno je cijeloj zajednici, ali dakako i pojedincima. Ovdje se trebamo prisjetiti i biblijskog poimanja spomena, sadržanog u hebrejskim izrazima *zakar, zikkaron* te u odgovarajućem grčkom *anamnesis*.⁸

Iz povijesne podloge trećoj zapovijedi u SZ važan je sadržaj i motivacija tjednog svetkovanja: „A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvomu. Tada nikakva posla nemoj raditi... Sjeti se da si ti bio rob u zemlji egipatskoj i da te odande izbavio Jahve Bog tvoj, rukom jakom i mišicom ispruženom. Zato ti je zapovjedio Jahve, Bog tvoj da držiš dan subotnji“ (Pnz 5,15). Ovo je pisano s iskustvom babilonskog sužanjstva, kad Izraelci nisu mogli na vanjski način svetkovati subotu počivanjem od prisilnih radova, ali jesu mogli iznova uprisutnjivati i zahvalno doživljavati slobodu koju Bog dariva. Time su u tuđini sačuvali vjerski i nacionalni identitet. Savezničkim proživljavanjem šabata trebali su iznova prihvaćati savez s Bogom: „Subote moje morate održavati, jer subota je znak između mene i vas od naraštaja do naraštaja, da budete svjesni da vas ja, Jahve posvećujem“ (Izl 31,13).

Na liniji ovog starozavjetnog temelja, Ivan Pavao II. u *Dies Domini* uči da mi kršćani nedjeljom otvaramo svoje vrijeme za Krista, kako bi on naše ljudske dane osvjetljavao i usmjeravao (br. 7). Želi da današnji kršćani, iz tjednog svetkovanja Božjeg stvaranja i stvorenja uče kako je svijet dobar (br. 9-11), jer

6 Usp. O. Vezzoli, *Domenica, giorno del Signore. Percorsi di lettura biblico-liturgica*, Editrice Queriniana, Brescia 1998, 15-32 Za biblijski kontekst i današnju aktualizaciju treće zapovijedi usp. M. Vugdelića, *Božje zapovijedi: putokaz autentičnog življenja i danas?!*, Franjevačka visoka bogoslovija Makarska, Zagreb 1989, 57-84, I Fuček, *Poruka Prve Ploče. Tri Božje zapovijedi*, FTI, Zagreb 1990, 184-203.

7 Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb 1994, str. 511-512.

8 Usp. prilog „Sjećanje/Spomen“, RBT, 1172-1176. M. Zovkić, „Spomen Božjih djela - zalag nade u sigurnu budućnost“, BS, 1997, 171-189.

Božji 'počinak' očituje dobrotu i puninu učinjenoga. U br. 15 on kaže: „U stvari cijeli čovjekov život i sve čovjekovo vrijeme trebaju biti proživljavani kao hvala i zahvala Stvoritelju. Međutim, za čovjekov odnos s Bogom, *potrebno je vrijeme izričite molitve*, u kojem odnos postaje intenzivni dijalog koji uključuje svaku dimenziju osobe. 'Dan Gospodnji' u najizvrsnijem smislu je dan tog odnosa, jer na taj dan čovjek upravlja Bogu svoju hvalu te postaje glas cijelog stvorenog svijeta. Upravo zato to je i *dan odmora*. Prekid često izrabljujućeg ritma poslova izražava zornim rječnikom 'novosti' ili 'razdvajanja' ovisnosti čovjeka i svemira od Boga. *Sve je Božje!* Ponavljanje Dana Gospodnjeg izražava to načelo.“

Evangelja izvješćuju da su „po suboti, u osvit prvog dana u tjednu“ (Mt 28,1 i paral.) žene primile poruku od anđela kako ne trebaju tražiti „Živoga među mrtvima“ (Lk 24,5). Isus je uskrsnuo i ukazivao se učenicima kroz četrdeset dana (Dj 1,3). Pod vodstvom apostola, Isusovi su sljedbenici počeli prvog dana u tjednu sastajati se na „lomljenje kruha“ (Dj 2,46; 20,7; 1 Kor 16,2). Autor Knjige Otkrivenja pripovijeda kako se „zanio u Dan Gospodnji“ (Otk 1,10) te dobio od Krista Velikog svećenika zadaću da napiše knjigu upravljenu na „sedam Crkava“ u kojoj treba pojasniti „što jest i što se ima dogoditi poslije“ (1,19). Egzegeti se slažu da je naziv „Dan Gospodnji“ ovdje primijenjen na prvi dan tjedna zato što se kršćani tada sastaju na slavljenje euharistije kao spomenčina Isusove muke, smrti i uskrsnuća. Analizirajući ove tekstove, Papa kaže da je stupnjevito došlo do pomaka od Šabata na prvi dan poslije Šabata, od sedmog na prvi dan pa je *dies Domini* postao *dies Christi* (br. 18). Dan Gospodnji u Isusovu uskrsnuću dobio je puni smisao (br. 19), a kršćani su se prema svjedočanstvu Plinija Mlađeg sastajali u zoru upravo zato što im građanske obveze u poganskoj državi nisu dopuštale drugačije slavljenje Dana Gospodnjeg (br. 22). Papa navodi svjedočanstva crkvenih pisaca prvih stoljeća, prema kojima su neki kršćani još dugo slavili subotu kao dan Gospodnji paralelno s nedjeljom, osobito oni koji su porijeklom bili Židovi ili živjeli u mjestima gdje je bilo Židova (br. 23). Time su zapravo pokazivali da kršćanska nedjelja dobiva svoj smisao i iz starozavjetnog obdržavanja šabata.

Kruna kršćanske nedjelje je župska euharistija. Zato što se na njoj Crkva sabire, hrani Božjom riječju i svetom pričešću, obnavlja svijest o svom poslanju. B. Duda svom članku „Euharistija - čin Božjeg naroda“⁹ stavlja za moto izreku Pavla VI: „Zahvaljujući Saboru, iznova smo postali življe svjesni ove istine: kao što Crkva *čini* euharistiju, tako euharistija *čini* Crkvu.“ To izlazi iz saborskog učenja da je euharistija vrhunac prema kojemu teži sve djelovanje Crkve i izvor iz kojega teče sva njezina snaga, „središte zajednice vjernika“ (PO 5). Papa podsjeća da na ulasku u treće tisućljeće euharistija treba biti izraz i doživljaj kršćanskog identiteta, unatoč teškoćama modernog industrijskog društva: „Dan Gospodnji obilježio je povijest Crkve kroz dva tisućljeća. Kako smijemo pomisliti da neće oblikovati i njezinu budućnost? Pritisci koji u naše vri-

9 Objavljen u BS, 1981, 167-183.

jeme mogu otežavati nedjeljnu dužnost čine Crkvu osjetljivom i majčinski pažljivom prema uvjetima u kojima žive neka njezina djeca. Ona se posebno osjeća pozvanom na novo katehetsko i pastoralno zauzimanje da nitko od njih u normalnim prilikama života ne ostane lišen obilja milosti koju donosi slavljenje Dana Gospodnjeg... Na pragu trećeg tisućljeća kršćansko slavljenje nedjelje ostaje presudni element kršćanskog identiteta, zbog značenja koje ima i dimenzija koje uključuje u odnosu na same temelje vjere“ (br. 30).

Papa nadalje uči da u euharistiji kušamo, naviještamo i živimo misterij Crkve pozivajući se na KKC 2177 koji kaže: „Nedjeljno slavlje Dana i Euharistije Gospodnje u središtu je života Crkve.“ Budući da euharistija konkretno uprisutnjuje Crkvu u jednom mjestu, produbljujući zajedništvo te župne zajednice sa sveopćom Crkvom (br. 34), ona je ujedno *dies Ecclesiae - dan Crkve* (br. 35-36).

Nedjelja kao dan solidarnosti i istinske nade

Pavao je u 1 Kor 16,1-4 vjernike Korinta podsjetio da na dan „Imljenja kruha“ trebaju skupljati materijalnu pomoć „za svete“. Socijalna dimenzija Dana Gospodnjeg izlazi već iz starozavjetne podloge: tjednim sjećanjem na dobročinstva Božja vjernici su trebali biti dobrotivni jedni prema drugima u obitelji i mjestu te pomagati siromahe u svojoj sredini. Papa uči da nedjeljnom euharistijom Crkva hrani nadu ljudi i potiče ih na karitativno djelovanje. On to izvodi iz Molitve vjernika: „Kršćanska nada, življena i hranjena tim intenzivnim tjednim ritmom, postaje kvasac i svjetlo ljudske nade. Stoga molitva vjernika odgovara ne samo na potrebe neke kršćanske zajednice nego i cijelog čovječanstva. Crkva koja se okuplja na euharistijsko slavlje preuzima radosti i nade, žalosti i tjeskobe današnjih ljudi, posebno siromaha i onih koji trpe. Prinošenjem nedjeljne euharistije Crkva kruni svjedočanstva koja njezina djeca nastoje pružati svakog dana u tjednu naviještajući evanđelje i djelujući karitativno na području rada i mnogim životnim zadaćama. Tako izrazitije pokazuje da je 'sakrament jedinstva ili znak i sredstvo intimne povezanosti cijelog ljudskog roda s Bogom'“ (br. 38).

Da bi nedjeljna misa mogla biti izvor nade i solidarnosti samim kršćanima i drugim ljudima, Papa preporuča skupnu pripravu za Misu tijekom tjedna u kojoj skupine ne samo odabiru što će biti pjevano nego i razmišljaju o Riječi Božjoj koja će biti naviještena (br. 40). Tako pripravljena i doživljena liturgija je tjedna revizija događaja pred Bogom (br. 42). U tom smislu euharistija je također znak bratskog zajedništva i pomirenja: „Važno je posvijestiti kako je zajedništvo s Kristom duboko vezano uz zajedništvo s braćom i sestrama. Nedjeljno euharistijsko zborovanje je *događaj bratstva*, koje se u slavlju treba pokazivati uz poštivanje liturgijskog čina. Tome pridonose znakovi dobrodošlice te ton molitve koja treba biti osjetljiva za potrebe svih u zajednici. Znak mira u rimskoj

liturgiji značajno je smješten pred pričest. On je zorna gesta kojom vjernici trebaju kao narod Božji izražavati prihvaćanje svega što je u slavlju učinjeno i kao zalag međusobne ljubavi što izvire iz dioništva na istom kruhu“ (br. 44).

Nedjelja kao dan solidarnosti treba se očitovati i u odmoru nakon bogoslužja: u obiteljskom i prijateljskom drugovanju, u socijalnim priredbama i šetnjama, u hodočašćima, u posjećivanju bolesnih, u zdravoj zabavi (br. 52-53; 65-68; 82). Papa smatra posebnim znakom kršćanske solidarnosti nositi nedjeljom pričest bolesnicima koji ne mogu doći na misu (br. 54).

Nedjelja kao dan solidarnosti jest i dan *vjerničke radosti*. Jedan od darova Duha Svetoga je i kršćanska radost (Rim 14,17; Gal 5,22). Duh uskrslog Krista koji pojedinu župu okuplja na nedjeljnu euharistiju, najviše ispunja kršćane vjerničkom radošću upravo na nedjeljnoj misi: „Blagdansko obilježje nedjeljne euharistije izražava radost koju Krist daje svojoj Crkvi darom Duha“ (br. 56). „Želimo li stoga ponovno otkriti pun smisao nedjelje, trebamo ponovno otkriti ovaj vid vjerničkog življenja. Kršćanska radost treba obilježavati cijeli život a ne samo jedan dan tjedna. Međutim, nedjelja kao *dan uskrslog Gospodina*, na koji slavimo Božje djelo stvaranja i 'novo stvorenje', je dan radosti u posebnom smislu, jer je to najprikladniji dan za učenje kako se trebamo radovati te ponovno otkrivati pravu narav i duboke korijene radosti. Ta se radost nikada ne treba brkati s plitkim osjećajima uživanja i veselja koji nakratko opijaju ljudske afekte a zatim srce ostavljaju neispunjeno i možda ogorčeno. Po kršćanskom uvjerenju radost je mnogo trajnija i utješnija, jer može čvrsto ostajati i u tamnoj noći patnje, kao što svjedoče sveci. Ona je u izvjesnom smislu vrlina koju treba gajiti“ (br. 57). Ovdje podsjećam na raspravu hrvatskih teologa šezdesetih godina, treba li grčku riječ *euangelion* prevoditi s „radosna vijest“ (frohe Botschaft, good news) ili „vesela vijest“. Prevagnuo je, na sugestiju književnika Josipa Tabaka, prilikom jezičnog dotjerivanja Zagrebačke Biblije (objavljene 1968.), izraz „radosna vijest“. Zato što je radost nešto unutarnje i duhovno, a veselje nešto izvanjsko i bučno. Papa kaže da je kod starozavjetnih vjernika šabat produbljavao radost življenja te želju da se život njeguje i dalje prenosi. Tako treba biti i kod novozavjetnih vjernika (br. 61).

Smirenim i sadržajnim korištenjem tjednog dana odmora, prema učenju Pape, ljudi se otvaraju za *duhovne vrijednosti*. Uče odmarati se te slaviti kao pojedinci i kao obiteljske zajednice. Dok se odmara, čovjek dublje opaža druge ljude i prirodne ljepote. Papa u isto vrijeme izražava solidarnost s onima koji *nemaju posla* i time im je uskraćena radost rada te proviđanja za svoje najdraže svojim radom (br. 66-67). Nedjelja bi zato trebala biti „velika škola milosrdne ljubavi, pravde i mira. Prisutnost uskrslog Gospodina usred njegova naroda postaje pothvat solidarnosti, pokretna snaga za unutarnju obnovu, nadahnuće za mijenjanje struktura grijeha u koje su ponekad uklješteni pojedinci, zajednice i cijeli narodi. Za kršćanina je nedjelja 'proroštvo' upisano u samo vrijeme a ne bijeg od vremena, proroštvo koje vjernika obvezuje na nasljedovanje onoga koji je došao 'biti blagovjesnik siromaha, proglašavati sužnjima oslobođenje... i proglasiti godinu milosti Gospodnje' (Lk 4,18-19). Nedjeljnim spomenom Uskrsa

kršćani uče od Krista te postaju *graditelji mira* spominjući se njegova obećanja: 'Mir vam ostavljam, mir vam svoj dajem' (Iv 14,27)" (br. 73).

Nedjelja kršćana na ulasku u treće tisućljeće

Starozavjetnu odredbu o šabatu u Post 2,3 papa tumači kao podlogu teologiji povijesnog vremena. Djelo stvaranja Bog je završio blagoslivljanjem stvorenog svijeta i vremena u kojem ljudi imaju živjeti, umirati i ispunjavati svoje poslanje: „Taj dan počinka daje smisao vremenu koje u redosljedu tjedana prima ne samo kronološku redovitost nego i, tako govoreći, teološki prizvuk. Stalno vraćanje *šabata* pokazuje kako nema opasnosti da se vrijeme zatvori u sebe, jer vrijeme ostaje otvoreno vječnosti time što je otvoreno Bogu i njegovim *kairoi*, pogodnim razdobljima njegove milosti i spasenjskih djela“ (br. 60). Papa nadalje pokazuje kako su crkveni oci povezivali „dan Božji“ i „dan ljudski“ pri tumačenju stvaranja prvog ljudskog para prema Post 1,26-27, jer Bog nije počivao dok je stvarao nebo i zemlju, a počinio je tek kad je stvorio ljudski par. „Zato će“, kaže Papa, „zauvijek postojati izravna veza između 'dana Božjeg' i 'dana čovjekova'. Kad božanska zapovijed kaže: 'Sjeti se da svetkuješ dan subotni' (Izl 20,8), počinak koji biva propisan radi slavljenja dana posvećenog Bogu uopće nije teret nametnut čovjeku nego sredstvo koje mu pomaže da upozna svoju životvornu i oslobađajuću ovisnost o Stvoritelju te istovremeno poziv čovjeku da surađuje u Stvoriteljevu djelu i prima njegovu milost. Obdržavajući Božji 'počinak' čovjek potpuno otkriva samoga sebe i tako Dan Gospodnji nosi duboki biljeg Božjeg blagoslova (usp. Post 2,3)“ (br. 61).

Isusova iscjeljivanja bolesnih subotom Papa tumači kao objavu punog smisla Dana Gospodnjeg. Ističući kako je šabat stvoren radi čovjeka a ne obratno (Mk 2,27), Isus je tjednom danu počinka vratio oslobađajuće obilježje: „Zato su kršćani, pozvani da naviještaju oslobođenje zadobiveno Kristovom krvlju, osjećali kako imaju ovlast prenijeti značenje šabata na dan uskrsnuća. Kristova je Pasha naime oslobodila čovjeka od ropstva grijeha koje je teže od ropstva potlačenog naroda, jer grijeh udaljava čovjeka od Boga te ga udaljava od njega samoga i od drugih, sijući neprestano tokom povijesti sjeme zla i nasilja“ (br. 63).

Na temelju novozavjetnih tekstova o *pleroma kairon* - punini vremena u Kristu (Ef 1,10; Gal 4,4) Papa uči da je „Kristov zemaljski život *središte vremena*. To središte dostiže vrhunac u uskrsnuću. Istina je da je Isus Bog koji je postao čovjekom već od trenutka začecia u krilu Blažene Djevice, ali je tek u uskrsnuću njegovo ljudstvo potpuno preobraženo i proslavljeno, čime je objavljena punina njegova božanskog identiteta i slave“ (br. 74). Zatim nastavlja: „Kako je nedjelja tjedni Uskrs, spomen i uprisutnjenje dana na koji je Krist ustao od mrtvih, ona je i dan koji otkriva smisao vremena. Ona nema ničeg zajedničkog s kozmičkim ciklusima po kojima prirodna religija i ljudska kultura nas-

toje nametnuti strukturu vremena, podliježući možda mitu o vječnom vraćanju. Kršćanska nedjelja je sasvim drugačija! Izvirući iz uskrsnuća, presijeca ljudsko vrijeme, mjesece, godine i stoljeća, poput smjerodavne strijele koja ih okreće prema njihovu cilju: Kristovu drugom dolasku. Nedjelja predskazuje posljednji dan, dan *paruzije* koji je u izvjesnom smislu već anticipiran Kristovom proslavom u događaju uskrsnuća... Kršćani znaju da nema potrebe za novim vremenom spasenja, jer žive u *posljednja vremena*, bez obzira kako će dugo trajati ovaj svijet. Proslavljeni Krist neprestano upravlja i vlada ne samo Crkvom nego samim svemirom i poviješću. Ta životna snaga vuče stvorenja koja sada 'uzdišu u porođajnim bolima' (Rim 8,22) prema cilju punog otkupljenja. Čovječanstvo može steći tek slabu intuiciju o tome procesu, ali kršćani imaju ključ i sigurnost. Svetkovanje nedjelje je značajno svjedočanstvo koje su kršćani pozvani davati, tako da ljudska vremena budu podržavana nadom" (br. 75).

Osobno smatram da je ovo sržni odlomak apostolskog pisma Ivana Pavla II. *Dies Domini*. Crkveno učiteljstvo govorilo je o svetkovanju Dana Gospodnjeg u različitim prigodama Crkve i svijeta. Ovaj papa još jednom izlaže tu temu sa stajališta kršćanske teologije vremena pri završetku drugog i početku trećeg tisućljeća kršćanstva. A središnja je istina kršćanske vjere utjelovljenje Sina Božjega kao povijesni događaj iz kojeg se razvila ta nova monoteistička religija i Crkva kao navjestiteljica Kristove poruke u povijesnom svijetu. Nazivajući Kristov zemaljski ministrij središtem vremena a razdoblje nakon Krista vremenom spasenja, Papa izražava kršćanski optimizam. Svijet može biti pun nepravda, pokvarenosti i zloće, ali je taj svijet bitno obilježen Kristovim spasenjem a Crkva je znak i sredstvo Kristova spasenja u svakom narodu, mjestu i vremenu.

Ovoj središnjosti Krista u životu Crkve Papa podređuje blagdane svetica koji ne zasjenjuju nego uzdižu središnjost Krista, jer u svecima slavimo Kristovu pobjedu po životu konkretnih muškaraca i žena. Kristovi su blagdani, s nedjeljom kao tjednim Uskrsom, središte liturgijske godine (br. 78). Zato u zaključku Papa kaže: „Nedjelja je u izvjesnom smislu sinteza kršćanskog življenja i uvjet da se kršćanstvo dobro proživljava. Stoga je jasno zašto je Crkvi toliko stalo do obdržavanja Dana Gospodnjega te zašto to u crkvenoj disciplini ostaje stvarna obveza. Ovo obdržavanje valja smatrati nečim višim od zapovijedi, jer je to potreba koja izlazi iz dubine kršćanskog življenja. Od bitne je važnosti da svi vjernici budu uvjereni kako ne mogu živjeti svoju vjeru ili potpuno sudjelovati u životu kršćanske zajednice, ako ne sudjeluju redovno u nedjeljnom euharistijskom zborovanju. Euharistija je potpuno ispunjene klanjanja koje je čovječanstvo dužno iskazivati Bogu i ne može se usporediti ni s kakvim drugim bogoslužnim činom. Posebno učinkovit odraz toga je nedjeljno okupljanje cijele zajednice, poslušne glasu Uskrslog Gospodina koji vjernike saziva da ih prosvijetli svojom riječju i nahrani svojim Tijelom kao trajnim sakramentalnim vrelom otkupljenja. Milost što teče iz tog vrela obnavlja čovječanstvo, život i povijest" (br. 81). Što mi svećenici bolje odgojimo svoje vjernike za redovno i aktivno slavljenje nedjeljne euharistije, tim više činimo Krista

Gospodina središtem vremena i smislom povijesti. Papa kaže da je nedjelja „prava škola, trajni program crkvene pedagogije, nenadomjestiva pedagogija, osobito u društvenim prilikama kakve su danas, jer su sve više obilježene fragmentacijom i kulturnim pluralizmom koji stalno stavlja na kušnju vjernost pojedinih kršćana praktičkim zahtjevima njihove vjere“ (br. 83).

Španjolski teolog Antonio Cesar Molinero u svojoj knjizi o nedjelji kao tjednom slavljenju Kristova otajstva iznosi deset razloga za radosno vjerničko okupljanje tog dana:

1. Svetujemo Dan Gospodnji sa svim dimenzijama tog Dana prema Svetom Pismu i katoličkom crkvenom učiteljstvu;
2. Slavimo stvaranje svijeta i čovjekovu stvorenost na sliku Božju;
3. Proživljavamo i upoznajemo Božji plan spasenja;
4. Tijekom liturgijske godine toga dana proživljavamo različite etape spasenja u Kristu;
5. S Kristom učimo pokoravati se Bogu;
6. Postajemo svjesni kako spasenje čovjeka dolazi po jedinstvenom čovjeku Kristu;
7. Slavimo pashalno otajstvo koje nas izgrađuje u narod Božji;
8. Otvaramo se djelovanju Duha u Crkvi;
9. Očitujemo i izgrađujemo Crkvu sabranu na sliku Oca, Sina i Duha Svetoga;
10. Krijepimo se na zemaljskom proputovanju iščekujući vječnu Pashu.¹⁰

Zaključak

Na kraju želim u svjetlu Papina apostolskog pisma *Dies Domini* potaknuti na prezbitersko razmišljanje iz hrvatske i posebno bosanske perspektive. Mi prezbiteri i vjernici Crkve u Hrvata, zajedno sa sveopćom Crkvom, prihvaćamo Papino učiteljsko izlaganje o Kristu kao središtu vremena i osmišljavanju ljudskog vremena sadržajnim slavljenjem Dana Gospodnjeg. Godine 1997. Hrvatska biskupska konferencija kao i BK BiH dale su izraditi knjižicu *Nedjelja - Dan Gospodnji. Duhovno sidrište i središte hrvatskih katolika*.¹¹ Na početku te knjižice stoji razgovor s dubrovačkim biskupom Želimirom Puljićem kao predsjednikom Vijeća za obitelji HBK, zatim je uvršten tekst pastirske poslanice hrvatskih biskupa naslovljen *Nedjelja - Dan Gospodnji i dan blagdanskog počinka*. U nastavku bibličar govori o Danu Gospodnjem u Svetom

¹⁰ Usp. Antonio Cesar Molinero, *La Domenica. Dies Domini. Celebrazione del mistero di Cristo*, Grafite Editrice, Napoli 1998, 177-208. Knjiga prevedena sa španjolskog.

¹¹ Izašla u izdanju Hrvatskog instituta za liturgijski pastoral, u Zadru 1997, na 52 stranice, s puno ilustracija u boji u koje su uvrštene važnije hrvatske crkve i liturgijski prizori.

pismu i u prvoj Crkvi. Sociolog religije govori o utjecaju društvenih promjena na slavljenje dana Gospodnjeg, a liturgičar o slavljenju nedjelje u Hrvata kroz povijest i o liturgijskim slavljenjima tog dana prema sadašnjim crkvenim odredbama. Preporučam da nabavite tu knjižicu i da se njome služite u svojim katehezama i homilijama.

Posebno je zanimljiva povijesna građa u toj knjižici (str. 28-32), gdje je istaknuto da su građanske vlasti štatile siromahe i sluge odredbama o nedjeljnom počinku za sluge i sluškinje, a pojedine knjige za učenje pismenosti bile pravljene na temelju liturgijskih tekstova koje su učenici znali napamet. „Naše narodne nošnje iz Slavonije, Istre i Dalmacije, kao i one u Bosni, primjerice u Kraljevoj Sutjesci, ili pak u Hercegovini, upravo su u nedjelje i blagdane davale sliku naše pučke umjetnosti u svečarskom odijevanju... Nedjelja je pri tom bivala radostan dan, dan veselja i druženja.“ Neki od nas sjećaju se iz djetinjstva da se misnom odjećom zvalo odijelo koje smo oblačili samo nedjeljom, kad smo išli u crkvu. Danas se to ne zove tako, ali je na nama da učinimo sadržajnim svetkovanje Dana Gospodnjeg u novoj generaciji Hrvata katolika.

Papa u ovom dokumentu spominje situaciju kršćana u zemljama gdje nedjelja nije ujedno i građanski tjedni dan počinka: „U zemljama gdje su kršćani manjina i gdje se kalendarski blagdani ne poklapaju s nedjeljom, nedjelja i dalje ostaje Dan Gospodnji, dan na koji se vjernici okupljaju na euharistijsko zborovanje. To, međutim, uključuje prave žrtve. Za kršćane nije normalno da nedjelja kao dan radosti i slavljenja ne bude i dan počinka pa im je teško obdržavati nedjelju ako nemaju dovoljno slobodnog vremena“ (br. 64). Ovdje Papa ne misli samo na kršćane u muslimanskim državama gdje je petak tjedni dan odmora ili na Izrael gdje je to subota nego i na Kinu gdje su kršćani još uvijek diskriminirani od državnih vlasti. Misli i na kršćane koji rade u ugostiteljstvu, trgovinama, policiji, vojsci, prijevozu putnika - jer svi ti moraju često ili redovno raditi i nedjeljom. Ne samo u Japanu, Kini ili arapskim zemljama nego i u najkatoličkim državama.

Za nas katolike u Bosni, važno je imati na umu da smo sačuvali svoj vjerski i nacionalni identitet slaveći nedjeljne mise pod vodstvom svećenika, često i uz opasnost po život slavitelja i sudionika. Ne znamo, hoće li se Federacija BiH s vremenom tako islamizirati da petak postane državni dan odmora. Iskreno se nadam da do toga neće doći, makar se daytonska Bosna i raspala a mi katolici srednje Bosne ostanemo manjina u muslimanskoj državi. Muslimani Bosne su domoroci i Europljani pa im ne može biti svejedno koji dan u tjednu Europljani slave kao dan odmora. Ovo napominjem da svima nama posvijestim kako je nedjelja za nas katolike Bosne sredstvo i znak čuvanja identiteta. Zato nastojmo sadržajno je slaviti sa svojim vjernicima.